

ПЕДАГОГІЧНЕ КРИВОРІЗЖЯ

Педагогічний альманах: випуск № 1
2015 р.

**Державний вищий навчальний заклад
«Криворізький національний університет»
Криворізький педагогічний інститут**

**ПЕДАГОГІЧНЕ КРИВОРІЖЖЯ
педагогічний альманах**

Засновано 2015 р.

Випуск № 1

**Кривий Ріг
2015**

Є. В. Кучерган,
аспірантка кафедри педагогіки,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний
університет»,
м. Кривий Ріг

СТРЕСОГЕННІ ТЕНДЕНЦІЇ В ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ВЧИТЕЛІВ

У статті розглянуто теоретичну базу тенденцій професійного вигорання вчителя. Визначена динаміка їх розвитку. Також відправні моменти упередження та профілактики професійного вигорання студентів як майбутніх учителів.

Ключові слова: майбутній учитель, професійне вигорання, внутрішня криза, стрес, здоров'я вчителя.

Учителі як професійна група відрізняються від інших професійних груп дуже низькими показниками свого здоров'я – як психічного, так і фізичного. Причому ці показники прямо пропорційно залежні від стажу роботи вчителем. Учитель-початківець неминуче зіткнеться з проблемою внутрішньої кризи, що викликана емоційно-вольовими, інтелектуальними, особистісно-професійними та іншими психологічними труднощами, які витікають із недостатньої практики, та становленням нових вимог до педагогічної діяльності. Тому мета даної публікації – виявити провідні наукові підходи щодо визначення сутності емоційного вигорання вчителя, задля урахування об'єктивності їхнього прояву в професійній діяльності, отже, готовності до подолання вчителем-початківцем кризових ситуацій.

Починаючи зі студентської лави, молодь зазнає внутрішніх та зовнішніх конфліктів. Внутрішні – пов'язані зі ступенем готовності вчителя-початківця до професійної діяльності. До зовнішніх конфліктних ситуацій, що також негативно впливають на становлення учителя, відносять ситуації, котрі він переживає з учнями, учителями, адміністрацією, батьками [4]. Наслідком такої педагогічної діяльності стає підвищення тривожності, дратівливості, фрустрованості, виникнення безсоння, головний біль, отже, «синдром емоційного вигорання». Велика кількість молодих учителів на тому чи іншому етапі переживає стресові ситуації, а також страждає численними нервово-психічними та соматичними хворобами. Сучасні дослідники (І. Зборовська, О. Кокун) визначають поширення у вчителів таких дуже негативних явищ, як дезадаптація та соціальна дезорієнтація, котрі обумовлені повсякденною рутинною, невизначеністю та низьким матеріальним забезпеченням. Основними джерелами напруження Т. В. Зайчикова визначає: відповідальність за події, що обумовлюють розвиток підростаючого покоління, підвищений емоційний простір, підвищений загальний тонус, активізація міжособистісних взаємовідносин, спрощення проблем та занижена соціальна оцінка

і т. п. [1]. Л. М. Мітіна та Є. Г. Ожогова зауважують, що, розвиваючись професійно, вчитель повинен відповідати змісту навантажень робочої програми, тому що в іншому випадку він буде використовувати засоби, які експлуатують його особисті ресурси й деформують його особистість із професійного боку [2; 3].

Таким чином, науковці (М. Борисова, В. Бойко) виділяють три підходи до розгляду розвитку напруги в професійній сфері вчителя: індивідуальний, інтерперсональний та організаційний.

Індивідуальний підхід розглядає характеристики особистості мотиваційної, емоційної та соціально-демографічної сфер (стаж роботи, рівень освіти, загальний вік і т. п. та особисті чинники: стиль подолання ситуації, що фруструє особистість, та відповідний локус контролю і адаптації).

Інтерперсональний підхід передбачає міжособистісні стосунки вчителя з різними суб'єктами його професійної діяльності, де виникають напруження певних психічних процесів, що призводить до неврозів та серцево-судинних захворювань.

Організаційний підхід характеризує особливості професійного середовища, структуру, режим і т. п., які тісно пов'язані з професійною реалізацією, небажанням співпрацювати та підтримкою з боку керівництва.

За нинішніми науковими мірками, є три визначення синдрому «професійного вигорання». По-перше, це виснаження як фізичне, так і психічне в емоційно несприятливих ситуаціях, що трактується як хронічна втома. У другому визначенні до першого визначення додається деперсоналізація, а саме – погіршення ставлення як до себе, так і до інших. І за третім визначенням, «синдром вигорання» вже розглядається як трикомпонентна система, котра, починаючи з емоційного виснаження, переходить до деперсоналізації, а згодом і до редукції власних особистісних прагнень. Перераховані симптоми дослідники класифікують як: зміни самої поведінки, зміни мислення, зміни почуттів, зміни в здоров'ї учителя [2], що узагальнено в таблиці 1.

Динаміка визначення «професійного вигорання»

Організаційний підхід	Виснаження: фізичне психічне	Погіршення ставлення до інших та до себе	Редукція власних особистісних прагнень
Інтерперсональний підхід			
Індивідуальний підхід			
ВИЗНАЧЕННЯ	ХРОНІЧНА ВТОМА	ДЕПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ	ПРЕТЕНЗІЙНІСТЬ
	1) зміни у поведінці	2) зміни в мисленні	3) зміни у почуттях
	4) ЗМІНИ В ЗДОРОВ'І		

Соціологічні дослідження показують, що вчитель вже на початку своєї діяльності запрограмований на підвищений ризик для здоров'я і вже через 15-20 років у ролі педагога опиняється в кризовій ситуації з виснаженою нервовою системою, як психологічно, так і соціально. Говорить про те саме факт, пов'язаний з руйнацією соціальних стереотипів і обумовлений зростанням конкурентоздатності нових стратегій розвитку суспільства [5].

Основним висновком з вищесказаного є той факт, що вчителі протягом своєї професійної діяльності дуже швидко втрачають своє здоров'я, при тому що в них і так понижений потенціал. Запобігти втрачання здоров'я вчителів можливо, сформувавши в них готовність до майбутньої діяльності. Перш за все, потрібно сформулювати настанову за період навчання за спеціальністю. Майбутній учитель на основі своїх індивідуальних якостей особистості повинен скласти професійний образ, котрий найбільше влаштовує його і заклад, у якому він намагатиметься реалізувати себе. По-друге, велику увагу потрібно приділити організаційній роботі, методичному та дидактичному забезпеченню. Успіху досягає саме той учитель, котрий знає, що робити, коли він зазнає невдачі.

Література:

1. Зайчикова Т. В. Соціально-психологічні

детермінанти синдрому "професійного вигорання" у вчителів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.05 „Соціальна психологія; психологія соціальної роботи” / Т. В. Зайчикова. – К., 2005. – 20 с.

2. Митина Л. М. Профессиональное развитие и здоровье педагога: проблемы и пути решения / Л. М. Митина // Вестник «Образование России». – 2005. – № 7. – С. 48–60.

3. Ожогова Е. Г. Взаимосвязь синдрома «психического выгорания» и особенностей ценностно-смысловой сферы у педагогов общеобразовательных школ: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.07 „Педагогическая и возрастная психология” / Е. Г. Ожогова. – Саратов, 2008. – 18 с.

4. Семиченко В. А. Психологічна структура педагогічної діяльності: навч. посіб. / В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк. – К.: «Київський університет», 2000. – Ч. 2. – 231 с.

5. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти. / За ред. С. Максименка, Л. Карамушки, Т. Зайчикової. – К.: Міленіум, 2006. – 365 с.

М. С. Лінецька,
вчитель математики,
КЗШ № 21,
м. Кривий Ріг

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ВЧИТЕЛЯ

Стаття присвячена висвітленню та аналізу соціальних передумов професійного вигорання вчителя.
Ключові слова: професійна криза, професійне вигорання, вчитель, суспільні аспекти.

Професійна діяльність як сфера соціального становлення особистості в суспільстві ще більше набуває актуальності в умовах девальвації моральних та сімейних цінностей, нестабільності економічних відносин та політичних поглядів. Вдалий вибір професії стає можливістю для самовизначення, самовизнання та самоактуалізації. А успішне професійне становлення стають запорукою реалізації життєвих планів людини, середовищем її самоствердження й розвитку.

Проблема професійного становлення вчителя викликала інтерес у багатьох вітчизняних науковців: В. Андрущенко, І. Зязюна, Н. Нічкало, Л. Пуховської,

О. Садовець, І. Табачика та ін.

Професія вчителя належить до професій, які відрізняються емоційною складністю, стресогенністю та значними психофізіологічними витратами [2, с. 35], дослідженню психологічних аспектів педагогічної діяльності приділяли увагу О. Василькова, О. Мамон, О. Третяк.

Але попри достатньо різнобічне і ґрунтовне вивчення закономірностей та особливостей професії вчителя, дослідження кризових явищ у цьому процесі надалі відзначаються значною актуальністю.

Метою статті є висвітлення та аналіз соціальних передумов виникнення криз професійного становлення та розвитку вчителя;

Сидоренко Н. Б., Конельська І. М. МЕТАКОГНІТИВНІ СТРАТЕГІЇ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГА ТА УЧНІВ У ПРОЦЕСІ АПРОБАЦІЇ НОВИХ ПІДРУЧНИКІВ	50
Скляр О. В. ЕМОЦІЙНИЙ ФАКТОР ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ	52
Соколовська М. І. ЕМОЦІЙНІСТЬ УЧИТЕЛЯ НА УРОКАХ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ЯК ФАКТОР ПОДОЛАННЯ ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ВИГОРЯННЯ	53
Степанчук Н. О., Агалоненко М. О. ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРА У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОСТІ НАВЧАННЯ	55
Шевченко О. І. РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ У ФОРМУВАННІ ЕМОЦІЙНОГО КОМФОРТУ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	56

РОЗДІЛ 4.

СТРЕСОГЕННІ ТЕНДЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЬСЬКОЇ ПРАЦІ ТА ЇХ НАСЛІДКИ

Галькевич О. А. ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИЙ СТАН ПЕДАГОГА	59
Ейвас Л. Ф. РИЗИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОСТІ В СЕРЕДНІХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	60
Качалова Т. Г. ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЯК ШЛЯХ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРЯННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ	62
Кельнер С. С. СИНДРОМ «ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРЯННЯ» ЯК РЕЗУЛЬТАТ ХРОНІЧНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	64
Кирильчук В. П. ПРОФЕСІЙНЕ ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГА – ОСНОВНА СКЛАДОВА ЙОГО ЖИТТЕВОЇ АКТИВНОСТІ	66
Коваленко В. К. СИНДРОМ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ВЧИТЕЛЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	68
Корніяшик Л. І. ПСИХОЕМОЦІЙНЕ ЗДОРОВ'Я ВЧИТЕЛЯ	69
Кучерган Є. В. СТРЕСОГЕННІ ТЕНДЕНЦІЇ В ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ВЧИТЕЛІВ	71
Лінецька М. С. СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ВЧИТЕЛЯ	72
Майтак Т. М. ПРОФЕСІЙНИЙ СТРЕС ПЕДАГОГА	74
Макаренко І. Є. СИНДРОМ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ПЕДАГОГА ЯК РЕЗУЛЬТАТ ХРОНІЧНОГО СТРЕСУ	75
Петрушкевич Ю. М. СТРЕСОВІ СИТУАЦІЇ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ВЧИТЕЛЯ	76
Філімонова Т. В. СИСТЕМА РОБОТИ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПЕДАГОГІВ	78
Щербина І. Ю. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ВЧИТЕЛЯ	79
Щербина С. М., Шульц В. Л. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УСПІШНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ШКОЛЯРІВ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ШКОЛИ	81

РОЗДІЛ 5.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ПОДОЛАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ВЧИТЕЛЯ

Бугра А. В. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК УМОВА ЗАПОБІГАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИГОРЯННЯ СТУДЕНТІВ	83
Квітка Т. В. МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦЯ, ЯК ЗАСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ «ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ»	84
Манжарова І. О. ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ШКОЛИ	86
Паламарчук Е. Л. СИНДРОМ ПРОФЕСІОНАЛЬНОГО ВИГОРАННЯ УЧИТЕЛЯ	88
Петренко О. А., Смаровоз І. С. ПРОБЛЕМА ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	90
Станкевич І. М. КОГНІТИВНА СКЛАДОВА ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ШКОЛИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	91
Суворова О. Г., Небога Л. М. СИСТЕМНО-ДІЯЛЬНІСНА ПЕДАГОГІКА – ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СТИЛЬ РОЗВИТКУ КРИВОРІЗЬКОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ І-ІІІ СТУПЕНІВ № 65	93
Фуголь Н. Р. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ – РУШІЙНА СИЛА ПОДОЛАННЯ ПРОЦЕСУ ПЕДАГОГІЧНОГО ВИГОРЯННЯ	94
Чорна О. В., Чорний Д. В. ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВІДКРИТИХ ВНЗ: НІМЕЦЬКИЙ ДОСВІД	96

УДК 37(477.63)

П 24

Педагогічне Криворіжжя : педагогічний альманах / За заг. ред. Дороніної Т. О. – Кривий Ріг : ВЦ КДПІ ДВНЗ «КНУ». – 2015. – Вип. 1. – 100 с.

Засновник і видавець : Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Міністерства юстиції України
серія ДП № 2087 – 825Р від 12.03.2015 р.

Головний редактор

Дороніна Т. О. доктор педагогічних наук, професор

Редакційна колегія:

Бакум З. П. доктор педагогічних наук, професор,
Гаманюк В. А. доктор педагогічних наук, професор,
Мірошник З. М. доктор психологічних наук, професор,
Мішеніна Т. М. доктор педагогічних наук, професор,
Сушенцева Л. Л. доктор педагогічних наук, професор,
Бондаренко О. В. кандидат педагогічних наук, доцент,
Волощук І. А. кандидат педагогічних наук, доцент,
Король А. М., кандидат педагогічних наук, доцент,
Макаренко І. Є. кандидат педагогічних наук, старший викладач.

Альманах друкується за рішенням вченої ради
Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
(протокол № 8 від 12.03.2015 р.).

Підписано до друку 25.03.2015 р.
Формат 60×84/16. Ум. др. арк. 11,62
Тираж – 100 пр.
Замовлення №25/03/15

Видавець: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»
М. Київ, вул. Бориспільська, 9,
Свідоцтво серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.

Виготовлювач: Типографія «Айс Принт»
+38(063) 231-92-82, +38(048) 735-92-83

Site: www.ice.print.com.ua
E-mail: info@ice-print.com.ua